

24. maj 2022

Ukiuni 1960-ikkut qiteqqunneqarannit 1970-ikkut qiteqqunneqarannut qallunaat peqqinnissamik oqartussaasuisa Kalaallit Nunaanni naartunaveersaartitsinissamik periusersimasaat pillugu Qallunaat naalakkersuisuisa nassuiaateqarnissaannik suliamik aallaartitsinissamik qinnuigineqarnissaannik Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut.

(Inatsisartunut ilaasortat, Naleraq)

Naleraq sinnerlugu Inatsisartunut ilaasortat aalajangiiffigisassatut siunnersuummik pingaaruteqarluinnartumik qaqitsinerannut Siumumiik qujavugut.

Nunasiaataanerup nalaani nunasiaateqarnerullu kingorna (postkolonialisme) pisimasut akuersaarneqarsinnaanngilluinnartut ukiuni kingullerni puttallararput puttallarartuassallutillu qularnanngitsumik.

1960-70-kkunni qallunaat peqqinnissamik oqartussaasuisa nunatsinni arnanut inuusuttuaqqanullu ilaqarnikuunngisaannartunut allaat naartunaveersaatinik pinngitsaaliillutik ikkussuisimanerat akuersaarneqarsinnaanngilluinnartutut Siumumiik isumaqarfigaarput nunatsinnilu uppernarsaatitalimmik inuiannik inuerusaasimanertut isigalugu.

Piffissami kingullermi paasissutissat saqqummerartut malitsigisaannik paasinarsivoq naartunaveersaatit spiraalit aammalu inunnut uumasunullu naartunaveersaatit atorneqartartut pinngitsaaliilluni ikkussuunneqartarsimasut. Taamatut pinngitsaalisallutik ikkussuiffigitissimasut ilarpasui ima kingunerlutsitsisimatigippat allaat meerartaarsinnaajunnaarsimallutik.

Innuttaasut amerlassusaannik naatsorsueqqissaarnerup takutippaa, naartunaveersaasersuinerup kingorna innuttaasut nunatsinni amerliartornerat appapiloorsimasoq.

Pisimasut kingumut qiviaraanni akuersaaruminaatsorpassuaqarpoq soorlu inatsisitigut ataataqanngitsut, meeqqat angajoqqaaviniik avissaartillugit Danmarkimut aallarunneqarlutik misileraataasimasut, inuusuttuaqqat arnallu pinngitsaaliillugit naartunaveersaasersorneqarsimasut allaallu tunumi inuiannik ataatsimoortunik toqoraasimaneq oqaluttuanut ilaapput suli annerusumik misissuiffigineqaratillu ullumikkut oqaluserineqanngitsut.

Aperisariaqarpugut pisimasut tamakku amiilaarnartut ataasiakkaarlugit qallunaat kisimik qulaajassuaat? Pitsaanerunnginnerpa ataatsimut qulaajaanissaq kalaallit qallunaallu naligiimmik peqataaffigisaannik. Siumumi isumaqarpugut illua-tungiinnarsiorani eqqortoq paasineqassappat qallunaanik kalaallinillu naligiimmik inuttalinnik misissuisitsisoqartariaqartoq ass. Sandheds

forsoningskommionimik taallugu. Pisimasunut akuersarneqarsinaangilluinnartunut qallunaat nassuertariaqarput Danmarkilu ajornartorsiutinut akisussaasoq qallunaat oqartussaasuisa akuerisariaqarpaat.

Atuagaq 2017-imi saqqummersoq "Grønland – den arktiske koloni" quppernerit ilaanni allaaserineqarpoq 1800-kkunni 1900-jullu aallartinnerani kalaallit silassorissusaat misissuiffigineqartarsimasut naliliiffigineqartarlutillu. 1940-mi qallunaaq nakorsaq Alfred Berthelsen ilisimatuussutsikkut misissuinermini kalaallit nalilerpai psykopattypetut tassa niaqulaartutut ersiuteqartartut.

Ukioq 1940 ungasittorsuunngilaq, ullutsinni suli taamatut ilaanni isiginiarneqartarpugut soorunami tamanna aamma kalaallinut sunniuteqarpoq.

Marianne Jensen Inuiaat Kuloorianni oqaluttuarisaanerannilu kandidatitut soraarummeerutimini misissorpaa, nunasiaataasimanermit kingunipilutsitsineq imaluunniit nammineq piliamik ajornartorsiuteqarnerisugut tassanilu uppernarsarpaa nunasiaataasimanermit kingunipilutsitsineq nunatsinni aamma atuuttoq. Ilanngullugu uppernarsarpaa taamani Landsrådimi ilaasortaasut qulaatiinnarlugit aaliangiisoqartarsimasoq Landsrådillu kissaataat tusaaneqartarsimanngitsut. 1800-kkunnili kommissoriaqartarsimavoq kalaallit akisussaaqataanerunissaat siunertaralugu kisianni inerisimanngitsutut, piareersimanngitsutut akisussaaaffimmillu tiguseqataasinnaangitsutut isiginiarneqartarpugut ulloq manna tikillugu tamannalu saperpusimik isiginnittariaaseq soorunami inuppassuit ilaasa upperilertarpaat.

Ippassaq Folketingimi naggataarnersiorluni oqallittoqarpoq, tassani Statsministeri Mette Frederiksen oqariartuuteqarpoq, Danmark nunasiaateqarsimasunut allanut sanilliullugu allaanerumsumik periuseqarsimasoq soorlulusooq kalaallit qujamasuttariaqartut ajornerumsumik pineqarsimannginnatta.

Inuiaat kalaallit ajortunik misigisaqarsimatilluta isumakkeerfiginnillaqqittuuvugut taamaattorli uani pisimasut eqqarsaatigalugit utoqqatsernissaq kisimi naammangilaq Siumumi isumaqarpugut nunatta Danmarkillu suleqatigiinnerat aallaat nalilersoqqittariaqartoq.

Siumumiik taamatut siunnersuummut pingaarutilimmut oqaaseqarluta pisimasut akuersarneqarsinnaangitsut tamakkiisumik illua-tungeriinnik qulaajarneqarnissaat kissaatigalugu siunnersuut ataatsimiititaliamut ingerlateqqipparput.

Doris J. Jensen, Siumut